

УДК 336

РОЛЬ ВЕЛИКИХ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ У ФОРМУВАННІ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Л. Ткачик, О. Фенчин

*Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, пр. Свободи 18
E-mail: tkachyklesja@gmail.com, f_olga91@mail.ru*

У статті визначено місце податкових платежів у структурі надходжень до бюджету, зокрема проаналізовано роль великих платників податків у наповненні Державного бюджету України та обґрунтовано необхідність вжиття заходів податкового стимулювання ВПП з метою забезпечення формування дохідної частини бюджету.

Ключові слова: великі платники податків, податкові надходження, доходи державного бюджету, спеціалізовані державні податкові інспекції.

У фінансовій системі України центральне місце займає державний бюджет. Податкова складова є одним з основних джерел доходів державного бюджету та забезпечення виконання державою своїх функцій. В умовах посткризової стабілізації економіки податки відіграють ключову роль, адже саме за рахунок податків Державний бюджет України формує більшу частину доходів держави, а також з їх допомогою держава здійснює перерозподіл суспільних доходів між різними категоріями населення, територіями, галузями економіки. За результатами статистичних даних ДПС України, найбільша частка податкових надходжень припадає на юридичних осіб, а саме на тих, які віднесені до категорії великих платників податків (далі – ВПП). Тому дослідження їхньої ролі у наповненні Державного бюджету України є надзвичайно актуальним.

Питання вдосконалення оподаткування та реформування органів державної податкової служби з метою підвищення ефективності її діяльності та збільшення податкових надходжень розглядалося у працях багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців. У західній економічній і фінансовій літературі можна зазначити роботи Е. Аткинсона, Ф. Коула, А. Харбергера, Р. Масгрейва, Дж. Стігліца, П. Самуельсона. Серед вітчизняних науковців можна виділити таких як О. Василик, В. Вишневський, В. Карпова, Т. Козенкова, А. Крисоватий, П. Мельник, Т. Меркулова, А. Соколовська, В. Федосов та інших. Зважаючи на трансформаційні процеси в економіці України, її інституційні особливості та постійні зміни у податковій системі питання особливостей оподаткування підприємств, та зниження негативних наслідків умов оподаткування на їхню діяльність з метою наповнення державного бюджету потребує подальшого поглиблення та уточнення.

Проблема наповнення Державного бюджету України на сьогодні є однією з найгостріших, а наповнення за рахунок податків - одне із найголовніших завдань чинної податкової системи. Аналітичне дослідження динаміки податкових над-

ходжень до Державного бюджету України за 2007-2011 роки (табл. 1) дало змогу зробити висновок про нестабільну динаміку податкових надходжень. Так, протягом 2007-2008 та 2010-2011 років в Україні спостерігається зростання податкових надходжень до Державного бюджету України, яке зумовлене насамперед загостренням світової фінансової кризи, та призвело до суттєвого зменшення зовнішнього попиту і падіння обсягів виробництва в експортоорієнтованих секторах економіки, яке в свою чергу призвело до зниження надходжень від податку на прибуток підприємств [3].

Таблиця 1

Структура податкових надходжень в доходах Державного бюджету України в 2007-2011 роках (%)

Доходи	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Податкові надходження у т.ч.:	72,2	74,9	68,4	71,4	83,9	79,7
податок на прибуток підприємств	21,09	21,2	14,9	17,1	17,5	16,1
збори за використання природних ресурсів	1,2	1,1	1,2	1,3	0,6	0,7
податок на додану вартість	36,8	41,1	38,9	36,9	41,7	40,3
акцизний податок	6,5	5,7	9,8	11,8	10,6	10,8
податок на міжнародну торгівлю	6,2	5,5	3,2	3,9	3,8	3,8
інші податкові надходження	0,5	0,3	0,4	0,4	9,7	0,9

Джерело: складено автором на основі даних ІБСЕД

Слід зазначити, що за досліджуваний період найбільшу частку у податкових надходженнях займали податок на додану вартість, податок на прибуток підприємств та акцизний податок.

Варто відзначити, що надмірна фіскальна орієнтація вітчизняної податкової політики стала одним із чинників охолодження ділової активності в Україні, що спричинило додатковий негативний тиск на динаміку ВВП, промислового виробництва та інвестицій. Збереження докризового рівня соціальних стандартів було профінансовано за рахунок вилучення в різний спосіб до бюджету додаткового обсягу фінансових ресурсів з економіки, що суттєво поглибило негативні економічні тенденції. Не викликає сумнівів, що консервації у посткризовий період фіскальної функції в статусі пріоритетної є одним із гальмівних чинників на шляху швидкого економічного відновлення України. В даному контексті перед владою постає важливе завдання: забезпечення реалізації стимулюючого потенціалу податкової політики з одночасним збереженням її фіскальної ефективності забезпечення фінансових ресурсів держави [7].

Розвиток державного податкового менеджменту шляхом застосування передових методів роботи, які сприяють формуванню нових поглядів у платників, впровадження індивідуального податкового супроводження підприємств по спеціалізованих державних податкових інспекціях (далі – СДП) забезпечує зростання податкових надходжень, збільшення питомої ваги ВПП в загальнообласних надходженнях.

Щодо України загалом, то за результатами наших досліджень маємо наступні дані. Із загального приросту надходжень до державного бюджету 70 % забезпечено ВПП, яких станом на 01.01.12 на податковому обліку в органах державної податкової служби України перебувало 1 497 суб'єктів господарювання або 0,19 % загальної кількості платників податків.

Загалом у 2012 році до Державного бюджету України за основним місцем реєстрації ВПП сплачено 95,4 млрд. грн. податків і зборів, що на 18,2 млрд. грн. (+24 %) більше ніж у попередньому році (рис.1).

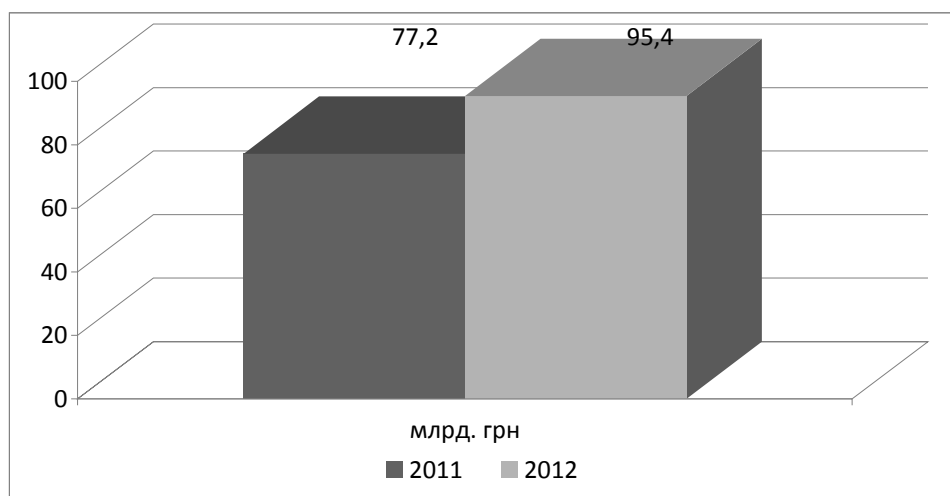

Рис. 1. Надходження платежів до Державного бюджету України від ВПП

Джерело: складено автором на основі даних ДПС України

У розрізі основних бюджетоформуючих податків зростання надходжень від ВПП досягнуто з податку на прибуток – на 5 млрд. грн. (+23 %), акцизного податку – на 5,4 млрд. грн. (+33 %), з податку на додану вартість – на 3,1 млрд. грн. (+11 %). 15 найбільших ВПП сплатили до бюджету 40,5 млрд. грн., що становить 45% суми, сплаченої цією категорією платників.

Враховуючи результати за 2011 рік, лідером по наповненню бюджету країни, майже на 10% загальної дохідної частини, стала НАК Нафтогаз України, яка сплатила загальну суму податків - 37 млрд. грн. Друге місце посіла компанія Метінвест, від якої надійшло в 4 рази менше податків, ніж від попередньої компанії. І третє місце посіло дочірнє підприємство міжнародного тютюнового гіганта - Філіп Морріс Україна, яке сплатило 7,5 млрд. грн. Загалом двадцятку найбільших платників складають: 11 представників іноземного капіталу і дев'ять українських компаній, серед яких три представляють державний сектор економіки.

Для прикладу проаналізуємо надходження від ВПП в окремих областях, зокрема Львівській, Луганській та Одеській.

Так, у 2012 році, згідно з наказом ДПС України від 14.09.11 №4 "Про затвердження Реєстру великих платників податків на 2012 рік" із змінами і доповненнями, внесеними наказом ДПС України від 03.01.12 №5 у Львівській області 45 підприємств віднесено до категорії великих платників податків (з них 37 платників перебувають на обліку в СДП ВПП у м.Львові та 8 в районних ДП).

Протягом 2012 року ВПП, які перебувають на обслуговуванні в СДП по роботі з ВПП у м.Львові ДПС, сплачено до загального фонду Державного бюджету 2445,3 млн. грн. Порівняно з аналогічним періодом минулого року приріст надходжень складає 635,6 млн. грн., або 135,1% (рис. 2). Питома вага внеску від ВПП до

державного бюджету у загальних податкових надходженнях по області за 2012 рік становила 42,6% [4].

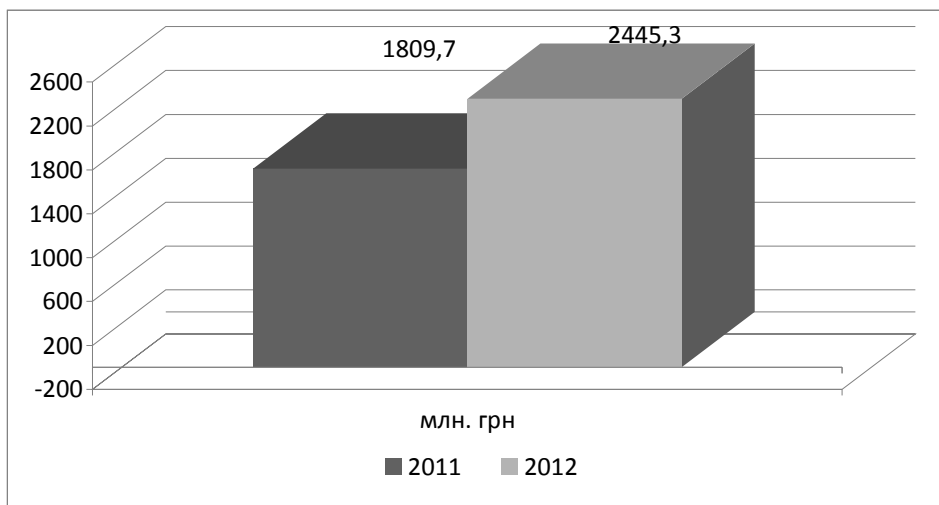

Рис. 2. Мобілізація доходів до загального фонду Державного бюджету України від ВПП Львівської області

Джерело: складено автором на основі даних ДПС України

Добровільна сплата податків ВПП складає 99 % загальної суми платежів. Розрахункова база надходжень загального фонду Державного бюджету за січень-грудень 2012 року склала у сумі 2 445,3 млн. грн. Ця сума була досягнута у розрізі основних податків (рис.3):

- податок на прибуток – 541,7 млн. грн.;
- податок на додану вартість – 896,5 млн. грн.;
- акцизний податок – 933,8 млн. грн.

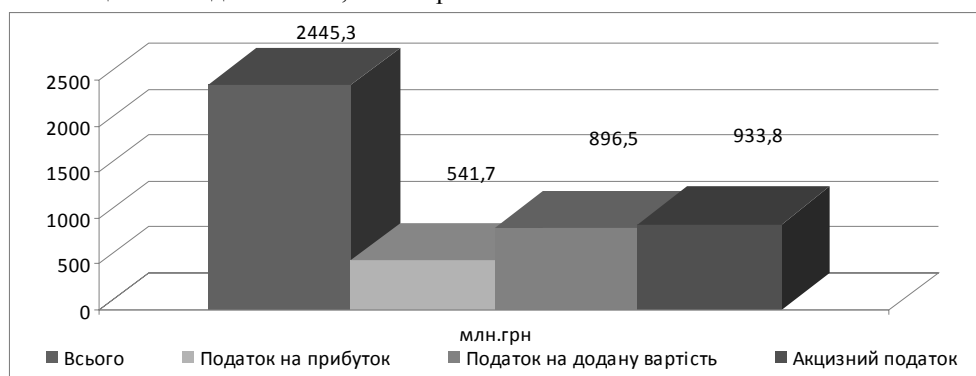

Рис. 3. Виконання розрахункової бази надходжень до загального фонду Державного бюджету за 2012 рік від ВПП Львівської області

Джерело: складено автором на основі даних ДПС України

Як бачимо з рис. 3, по Львівській області найбільші надходження держава отримує від сплати акцизного податку, а найменші від сплати податку на прибуток.

При цьому низка галузей демонструє тенденцію до збільшення прибутковості. Так, великі підприємства переробної та харчової промисловості Львівської області за січень-грудень 2012 року сплатили до загального фонду Державного бюджету 1301,7 млн. грн. Ріст податкових надходжень від платників цієї галузі порівняно з аналогічним періодом 2011 року становить 725,2 млн. грн. або 226%. Від великих підприємств торговельної галузі до державної скарбниці надійшло понад 123 млн. грн., що на 52 млн. грн. більше, ніж минулого року.

Серед галузей економіки Львівської області станом на 01.01.2013 року найбільші частки надходжень до зведеного бюджету припадають на підприємства переробної та добувної промисловості, оптової та роздрібної торгівлі, торгівлі транспортними засобами, транспорту та зв'язку, послуг з державного управління, виробництва та розподілення електроенергії, газу та води, операцій з нерухомим майном, оренда [4].

Що стосується Луганської області, то на обліку в СДПІ по роботі з ВПП у м. Луганську, станом на 31.12.2012р., зареєстровано 88 великих підприємств.

За 2012 рік до загального фонду Державного бюджету України від платників офісу надійшло 1 564,2 млн. грн., що на 9,6 млн. грн., або на 0,6%, менше збору за 2011 рік (1 573,8 млн. грн.). Без урахування підприємств, які припинили виробничу діяльність, а саме: ДП „Ровенькиантрацит”, ДП „Свердловантрацит”, ПРАТ „ЛИНІК” надходження до загального фонду Державного бюджету збільшено на 455,7 млн.грн. або на 44,5% (рис. 4).

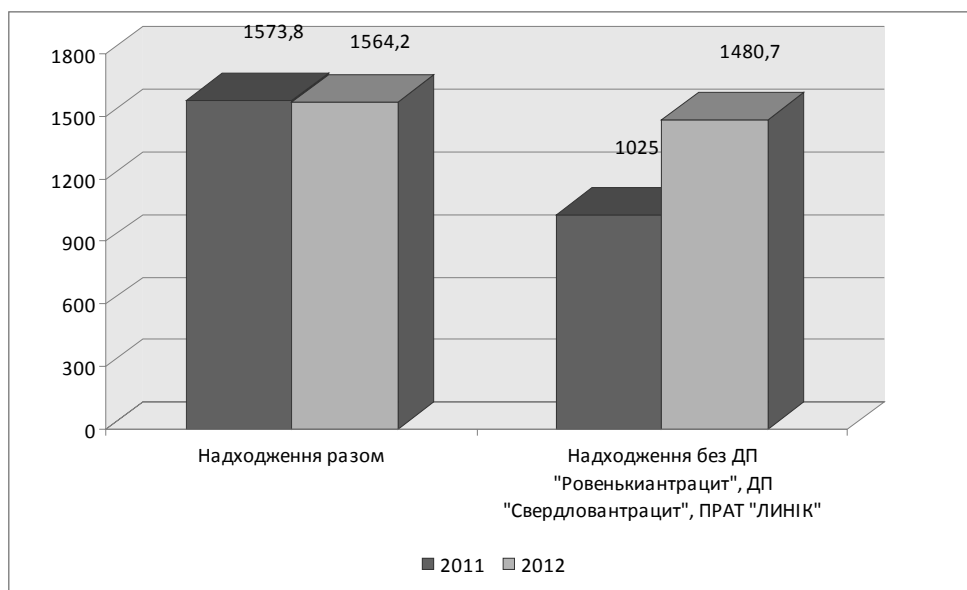

Рис. 4. Мобілізація доходів до загального фонду Державного бюджету України від ВПП Луганської області

Джерело: складено автором на основі даних ДПС України

В загальному обсязі надходжень до загального фонду Держбюджету в цілому, у СДПІ по роботі з ВПП у Луганській області, 88,8% або 1 388,4 млн. грн. забезпечено 34 ВПП (в порівняльних умовах цей показник у 2011 році складав 83,1% або 1 308,3 млн. грн.), 7,8% (122,2 млн. грн.) надходжень було забезпечено ВПП „Луганська ТЕС” ТОВ „ДТЕК ”Східенерго”, яке не належить до переліку ВПП (за 2011 рік питома вага надходжень по ТЕС складала 13,3% або 205,3 млн. грн.), 3,4% (53,6 млн. грн.) – іншими СГ [4].

Розрахункова база надходжень від ВПП Луганської області до загального фонду Державного бюджету за січень-грудень 2012 року склала у сумі 1 564,2 млн. грн. Ця сума була досягнута у розрізі основних податків (рис.5):

- податок на прибуток – 804,7 млн. грн.;
- податок на додану вартість – 651,8 млн. грн.;
- акцизний податок – 34,8 млн. грн.

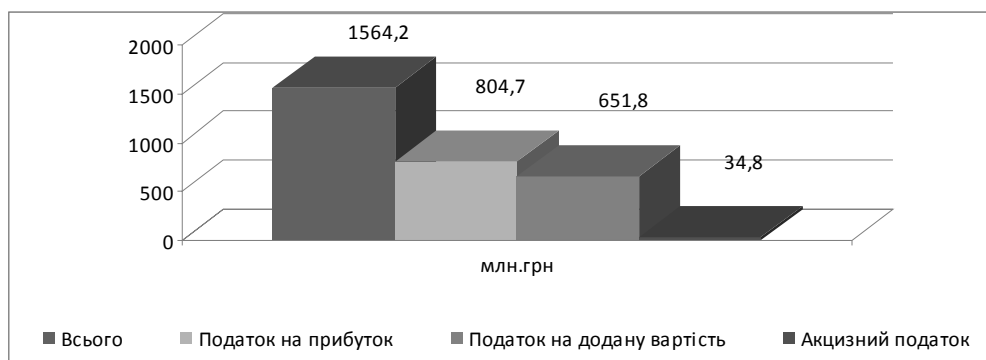

Рис. 5. Виконання розрахункової бази надходжень до загального фонду Державного бюджету за 2012 рік від ВПП Луганської області

Джерело: складено автором на основі даних ДПС України

Найбільшу питому вагу в наповненні Державного бюджету займають підприємства машинобудування, ЖКХ і металургії.

За 2012 рік ВПП Луганської області забезпечено зростання платежів до загального фонду Державного бюджету на 9,6 млн. грн., до бюджету перераховано 1 564,2 млн. грн.

Що стосується Одеської області, то у СДПІ по роботі з ВПП у місті Одесі станом на 01.01.2012 року на обслуговуванні у СДПІ перебувало 100 платників податків, з них - 56 ВПП, порівняно з попереднім роком їх кількість збільшилась на 2 підприємства.

Аналіз надходжень від ВПП в Одеській області до бюджетів усіх рівнів у розрізі джерел доходів показав, що загальний обсяг надходжень до зведеного бюджету за 2012 рік збільшився проти 2011 року на 265,0 млн. грн., або на 108,2% та становив 3 484,2 млн. грн. До Державного бюджету України надходження зросли на 211,3 млн. грн., або на 107,3% та становили 3 116,8 млн. грн. [5].

За січень-грудень 2012 р. порівняно з відповідним періодом минулого року великі підприємства Одещини збільшили платежі до загального фонду Держбюджету на 584,3 млн. грн. або на 123,2% та становили 3 103,2 млн. грн. (рис.6).

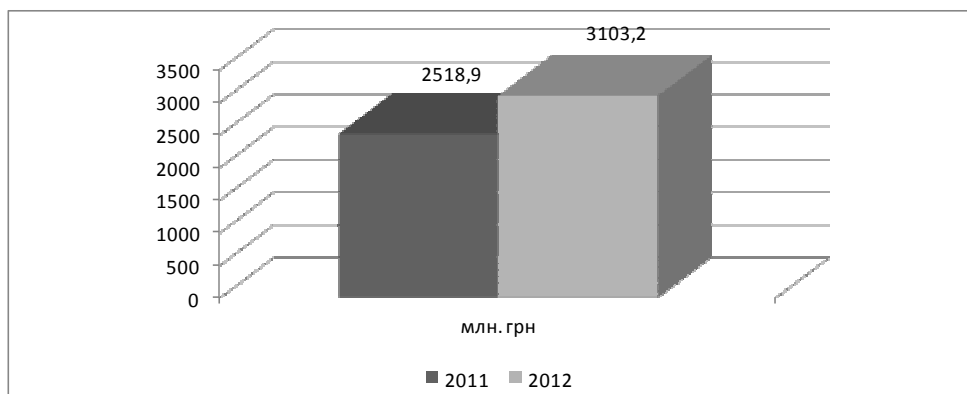

Рис. 6. Мобілізація доходів до загального фонду Державного бюджету України від ВПП Одеської області

Джерело: складено автором на основі даних СДПІ по роботі з ВПП у м.Одесі

Розрахункова база надходжень загального фонду Державного бюджету за січень-грудень 2012 року склала у сумі 3103,2 млн. гривень. Ця сума була досягнута у розрізі основних податків (рис.7):

- податок на прибуток – 1 249,7 млн. грн.;
- податок на додану вартість – 1 216,7 млн. грн.;
- акцизний податок – 228,7 млн. грн.

За 2012 рік ВПП Одеської області забезпечено зростання платежів до загального фонду Державного бюджету на 479,8 млн. грн., до бюджету перераховано 2 920,6 млн. грн., або 94% від загальної суми надходжень. У розрізі податків зросли платежі по податку на прибуток на 236,7 млн. грн. та по ПДВ – на 153,0 млн. грн.

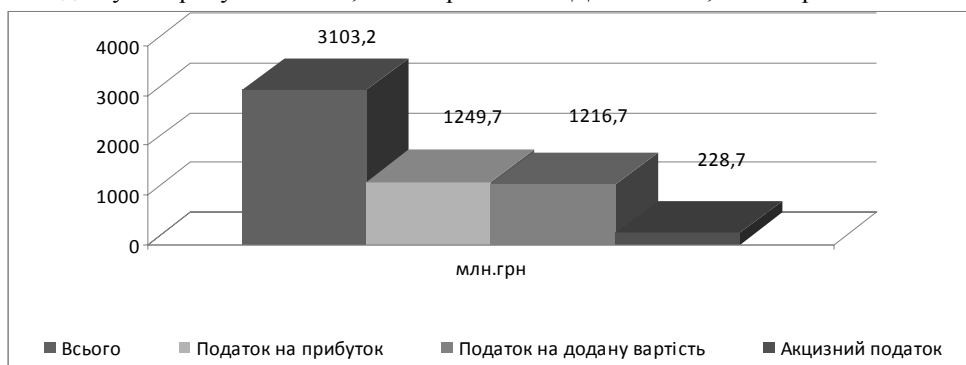

Рис. 7. Виконання розрахункової бази надходжень до загального фонду Державного бюджету за 2012 рік від ВПП Одеської області

Джерело: складено автором на основі даних СДПІ по роботі з ВПП у м.Одесі

Провівши аналіз, можемо зробити висновок, що податкові надходження до бюджету від ВПП щорічно зростають. Такі тенденції на нашу думку, зумовлені, передусім, підвищенням рівня добровільної сплати податків. Щодо нерівномірних

податкових надходжень по областях, то основною причиною таких розривів є нерівна кількість ВПП у регіонах та їх виробнича потужність.

Отже, з вище наведених статистичних результатів можна зазначити, що протягом останніх п'яти років найбільшими платниками податків стали підприємства державного сектору та іноземного капіталу. Вітчизняні підприємства знизили свою активність в даному напрямку, про це свідчить низка причина та передумов зовнішнього і внутрішнього спрямування, серед яких можна виділити:

- вплив світової фінансово-економічної кризи та її особливості в умовах перехідної економіки України;
- зростання кількості підприємств з іноземним капіталом, які стають значними конкурентами для підприємств національного господарства;
- суттєве податкове навантаження на суб'єктів господарювання, нестабільність у ставках оподаткування, визначенні їхньої бази та періодів їхнього нарахування і сплати, система попереднього перерахування податків;
- необґрунтований перерозподіл ВВП шляхом великої кількості пільг, які викликають дискримінацію окремих платників.

Таким чином, підтримуючи одні сфери бізнесу, держава збільшує податкове навантаження на інші, через що виникає дисбаланс у роботі підприємства, адже сума поточних активів, яка була спрямована у сферу обігових коштів, має бути перерозподілена і частково переправлена до державного бюджету у якості податків. Виникнення такого несприятливого податкового середовища, посиленого труднощами виходу багатьох великих підприємств з кризи, викликає у них неспроможність та небажання сплачувати податкові зобов'язання в повному обсязі.

У зарубіжних країнах концепція роботи з категорією ВПП базується на новій філософії партнерських відносин між податківцями і платниками, яка здатна значною мірою змінити ставлення суспільства до сплати податків, поліпшити стан дотримання податкової дисципліни.

Активно функціонуючи в податковому середовищі та підтвердивши чесну та безперервну сплату податків підприємства можуть розраховувати на отримання системи заохочувальних заходів подальшої справедливої сплати податків таких, як відшкодування суми ПДВ, надання податкових канікул тощо. Дані заохочувальні заходи використовуються в першу чергу під час кризових процесів на підприємствах і визначаються як точкова підтримка бізнесу.

Отже, важливим напрямом державної політики стає аналіз та розробка системи заходів та податкового стимулювання, спрямованого на підтримку вітчизняного великого бізнесу в умовах кризових процесів та нестабільності перехідного стану економіки, адже ВПП забезпечують значну частку доходів Державного бюджету.

1. Бухарев В. Ми за партнерські відносини бізнесу та влади / В. Бухарев // Вісник податкової служби України. – 2009. – № 40. – С. 6–7
2. Германова О. Пліч-о-пліч із платниками / О. Германова // Вісник податкової служби України. – 2009. – № 35. – С. 9.
3. Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень / Щомісячний моніторинг основних індикаторів бюджетної та банківської систем України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/>
4. Офіційний сайт державної податкової служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sts.gov.ua/>

5. Офіційний сайт Спеціалізованої державної податкової інспекції по роботі з великими платниками податків у м.Одесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sdpi.od.ua/>
6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
7. Пріоритети реформування податкової політики України: як перейти від фіскалізму до стимулювання ділової активності? – К.: НІСД, 2010. – 80 с.

ROLE IN THE FORMATION OF TAXPAYERS REVENUES OF THE STATE BUDGET UKRAINE

L. Tkachyk, O. Fenchyn

*Lviv National University of Ivan Franko
E-mail: tkachyklesja@gmail.com, f_olga91@mail.ru*

The article defines the place of tax payments in the structure of revenues, including analysis of the role of large taxpayers in the State budget of Ukraine and the necessity of taking measures of tax incentives for WFP to ensure the formation of budget revenues.

Keywords: large taxpayers, tax revenues, state budget revenues, special state tax authorities.

РОЛЬ КРУПНЫХ НАЛОГОПЛАТЕЛЬЩИКОВ В ФОРМИРОВАНИИ ДОХОДНОЙ ЧАСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТА УКРАИНЫ

Л. Ткачик, О. Фенчин

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
г. Львов, пр. Свободы 18
E-mail: tkachyklesja@gmail.com, f_olga91@mail.ru*

В статье определено место налоговых платежей в структуре поступлений в бюджет, в частности проанализирована роль крупных налогоплательщиков в наполнении бюджета Украины и обоснована необходимость принятия мер налогового стимулирования БНП с целью обеспечения формирования доходной части бюджета.

Ключевые слова: крупные налогоплательщики, налоговые поступления, доходы государственного бюджета, специализированные государственные налоговые инспекции.